

3. Lazariyeva T. A. Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnikh inzheneriv-tekhnologiv kharchovoi haluzi do tvorchoi profesiinoi diialnosti : avtoref. dys. ... dokt. : spets. 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvity" / T. A. Lazariyeva. – Kyiv, 2015. – 39 s.
4. Melnyk O. F. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh tehnikiv-tekhnologiv vyrobnytstva kharchovoi produktsii v protsesi vyvchennia pryrodnychikh dystsyplin : dys. ... kand.: 13.00.04 / O. F. Melnyk. – Zhytomyr, 2017. – 372 s.

Маятина Н. В. Педагогические условия подготовки будущих техников-технологов по технологии питания к профессиональной самореализации.

В статье описаны структурные компоненты, критерии, показатели и индикаторы готовности к профессиональной самореализации будущих техников-технологов по технологии питания в колледжах. Определяются и обосновываются педагогические условия подготовки к профессиональной самореализации этих специалистов. В целом очерчены этапы формирования данной готовности в колледжах. Сформулированы задания спецкурса "Профессиональная самореализация". Рассматривается процесс формирования готовности к профессиональной самореализации как разноаспектная деятельность, направленная на изменение потребностей, корректировку мотивационно-ценностной системы, активизацию процессов самопознания, самосознания усвоенных знаний, самоуправления, саморазвития и самосовершенствования, развитие творчества и формирование умений и навыков, необходимых для профессиональной самореализации, путем внедрения определяющих педагогических условий для создания соответственной образовательной среды. При этом подчеркивается важность максимального включения личности в будущую профессиональную деятельность.

Ключевые слова: педагогические условия, готовность к профессиональной самореализации, техник-технолог по технологии питания.

Maiatina N. V. Pedagogical conditions of preparedness of future technicians-technologists for food technology for professional self-realization.

The article describes the structural components, criteria, attributes, and indicators of preparedness for professional self-realization of future technicians-technologists for food technology in colleges. The pedagogical conditions of preparedness for professional self-realization of such specialists are defined and substantiated. The stages of the formation of such preparedness in colleges are generally outlined. The objectives of the special course "Professional Self-Realization" are formulated. The process of the development of preparedness for professional self-realization is viewed as a multifaceted activity directed at a the change of the needs, adjustment of the motivational and value system, activation of self-knowledge processes, self-awareness of the acquired knowledge, self-management, self-development and self-improvement; development of creativity, skills, and abilities necessary for professional self-realization by the way of implementation of defining pedagogical conditions for the creation of the appropriate educational environment. The importance of the absolute inclusion of the personality in the future professional activity is highly emphasized.

Keywords: pedagogical conditions, preparedness for professional self-realization, technician-technologist for food technology.

УДК 37.016:81]:172.15(092)

Семеренко Г. В.

**РІДНА МОВА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ
В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

У статті розглянуто роль рідного слова у процесі навчання й виховання учнів початкової школи в спадщині В. О. Сухомлинського в контексті "Нової української школи", окреслено основні напрями мовної освіти в працях ученого. Висвітлено роль української мови, книги й читання як могутніх засобів всебічного розвитку та виховання школярів як справжніх громадян і патріотів України. Показано роль учителів української мови й літератури у вихованні учнів, систематизовано заходи, спрямовані на виховання в дітей любові до рідного слова, розкрито зміст концепції виховання молодших школярів.

Ключові слова: рідна мова, наше рідне слово, мовна культура, художня література, культура читання, виховання патріота, мовна освіта.

Сьогодні, на порозі реформи початкової школи, є актуальними погляди В. О. Сухомлинського, які стосуються всього навчання учнів початкової школи, але найбільш важливими є його праці про роль рідної мови у навчанні й вихованні дітей і підлітків, про значення рідного слова для формування душі дитини, людяності молодого покоління, патріотизму, любові до батьківщини, до рідної природи, до людей. Актуальними є його погляди на роль мови в житті дитини саме сьогодні, коли проблема використання державної мови в усіх сферах життя є найбільш дискусійною. Це і виступи деяких національних меншин проти навчання дітей українською мовою; це й поширена думка про можливість двомовності (єдина країна – єдина мова); визнано неконституційним закон про мови Ківалова-Колісниченка і досі не розроблено новий закон, який би повністю регулював використання державної мови на всій території України; велика увага держави спрямована і на національно-патріотичне виховання, про що свідчить затверджена Президентом України 13 грудня 2015 року Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, тому як ніколи злободенними є думки великого педагога, що дають відповіді на багато питань сьогодення щодо використання рідної мови й виховання справжніх патріотів.

Праці В. О. Сухомлинського є об'єктом вивчення багатьох дослідників, серед яких такі, як М. Я. Антоненко, А. М. Богуш, Л. С. Бондар, В. А. Василенко, І. А. Зязюн, О. Я. Савченко, О. В. Сухомлинська та ін. З середини 90-х років виникає термін "Сухомліністика", який узагальнює багатоплановість публікацій, пов'язаних з життям і діяльністю педагога.

Мета статті – розкрити роль слова, рідної мови у навчанні й вихованні учнів початкової школи у працях В. О. Сухомлинського.

28 вересня 2018 року виповнюється 100 років від дня народження видатного педагога-мислителя, реформатора-гуманіста, письменника, ученого, Учителя. За неповні 52 роки Василь Олександрович написав 48 монографій і брошур, понад 600 статей, 1500 оповідань і казок для дітей. На початок ХХІ століття видано 65 його творів тиражем близько 15 мільйонів примірників. Вони перекладені на 59 мов народів світу. Найпопулярніша книга "Серце віддаю дітям", яку видавництво "Радянська школа" опублікувало й випустило в світ у 1969 році тільки тому, що в 1968 році книга вже вийшла друком у НДР, сьогодні має 55 видань на 32 мовах народів світу [1, с. 9], а якщо набрати "Серце віддаю дітям" в Інтернеті, то пошукова система знаходить 2 540 000 посилань [10, 22].

"Нова українська школа" ставить перед педагогами завдання підготувати компетентного громадянина, який буде вільно володіти українською мовою і ще кількома мовами. Компетентнісний підхід до навчання є основою сучасної реформи початкової школи, а вільне володіння державною мовою – перша й головна компетентність з десяти ключових, визначених МОН України. Василь Олександрович випередив час і поставив завдання компетентнісного навчання ще в 60-70 роки ХХ століття: "Одне з найважливіших завдань школи – навчити користуватися знаннями. Небезпека перетворення знань у мертвий вантаж виникає саме в молодших класах, коли за своїм характером розумова праця найбільше пов'язана з набуттям нових умінь і навичок. Якщо ці уміння й навички тільки засвоюються і не застосовуються на практиці, навчання поступово виходить за сфери духовного життя дитини, неначе відділяється від її інтересів і захоплень. Прагнучи запобігти цьому явищу, учитель дбає, щоб кожна дитина творчо застосовувала свої уміння і навички" [6, с.127]. Ця думка поширюється в інших працях: "Шкільне навчання не може зводитися до нагромадження знань про запас – для майбутнього. Знання в готовому вигляді породжують байдужість. Місія учня завершується тим, щоб завчити. Нанівець зводиться виховна сила знань. Справжня громадянськість немислима без прагнення творити" [7, с. 507]. Стаття "Урок і знання"

повністю присвячена тому, що знання часто залишаються нерухомим вантажем, нагромаджуються ніби про запас, що породжує байдужість, перетворення опанування знань на нудне заняття, на самоціль [7, с. 366-367]. А далі Василь Олександрович підкреслює: "В учителя – два важливих завдання по-перше, дати учням певний запас знань, по-друге, навчити своїх вихованців постійно, все життя поповнювати і збагачувати знання, навчити самостійно користуватися цінностями із скарбниці людської культури", а школа не може дати запасу знань на 30-40 років, бо вже через 5-6 років людина, яка буде користуватися тільки запасом шкільних знань, стане "недоуком" [7, с. 252]. Причиною цього педагог називає стрімкий розвиток науки, швидке впровадження знань у виробництво. Уже тоді Сухомлинський наголошував на навчанні протягом життя через самоосвіту, через жадобу знань, через читання як найважливішого духовного інтересу людини.

Любов до рідної мови, її значення в навчанні й вихованні молодших школярів звучить у багатьох працях ученого. Необхідно зазначити, що більшість із них виходить у 60-70 роки, коли почалася русифікація українських шкіл, коли за бажанням батьків можна було звільнити дитину від вивчення української мови, а видатні письменники й педагоги зазнають переслідувань (В. Стус, В. Симоненко, І. Світличний та ін.). Це такі праці, як "Слово про слово" (1964), "Слово й мислення" (1965), "Слово рідної мови" (1968), "Стежка до квітучого саду" (1969), "Джерело Невмирущої Криниці" (1970). Це і розділ "Рідне слово" у книзі "Серце віддаю дітям", і "Слово й емоційна культура людини" про "словесне виховання" в праці "Народження громадянина" та багато інших.

Погляди Сухомлинського на роль рідної мови у навчанні й вихованні молодших школярів не поділяло керівництво тодішньої держави. Дочка Василя Олександровича зазначає, що батько "обстоює ідею образно-емоційного освоєння дитиною дійсності, її "одухотворення яскравими образами", які формуються, виникають у підсвідомості (при цьому Сухомлинський посилається на З. Фрейда, І. І. Павлова) активізують мислення, пробуджуючи допитливість – головний, як він вважав, стимул і рушійну силу навчання дитини. Їх носієм, провідником виступає слово, мова, на яких Сухомлинський вибудовує весь ланцюжок розумового процесу: від живого джерела думки, природи через дитину, вчителя до абстрагування, а потім – до формування духовності та в цілому культурного коду особистості. У той час (початок – середина 60-х рр. ХХ ст.), коли переважне значення мали діяльнісний підхід, а також політехнізм і трудове виховання, таку увагу Сухомлинського до слова теж не вітали" [10, с. 9-10]. Однак О. В. Сухомлинського підтримав перший секретар ЦК КПУ П. Ю. Шелест, якому імпонувало звернення педагога до національних витоків. Завдяки його підтримці в 1968 році ученого було нагороджено золотою зіркою Героя Соціалістичної Праці та другим орденом Леніна [1, с. 8].

Слова В. О. Сухомлинського "школа стає справжнім осередком культури тільки тоді, коли в ній панує 4 культу: культ Батьківщини, культ людини, культ книги і культ рідного слова" [6, с. 201] стали крилатими і як ніколи відображають прагнення нинішніх педагогів реформувати сучасну українську школу з метою виховання нового покоління людей творчих, компетентних, патріотів України. Сухомлинський вбачав виховання й навчання дитини (людини) у використанні таких засобів, як рідне слово, книга, праця, спостереження за природою.

Василь Олександрович у головній книзі свого життя "Серце віддаю дітям", яка присвячена підготовці дітей до школи та ідеям навчання й виховання дітей у початкових класах, стверджує, що мова – це духовне багатство народу. Без любові до рідного слова Сухомлинський не уявляє можливості любити інші мови і можливості їх опанувати. З такими думками він виступає тоді, коли вивчати потрібно було тільки російську мову, коли із свідомості людей витравлювалося все національне, бо виховувалася нова людина – єдиний радянський народ. І в цей час він наголошує на тому, що скарби мов інших народів залишаться для людини недоступними, якщо вона не оволодіє рідною мовою, не

відчує її краси: "Чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, чим тонша її сприйнятливість до гри відтінків рідного слова, тим більше підготовлений її розум до оволодіння мовами інших народів, тим активніше сприймає серце красу слова" [6, с. 202]. Мовну культуру людини педагог називає дзеркалом його духовної культури, а найважливішим засобом впливу на дитину "облагороджування її почуттів, душі, думок, переживань є краса і велич, сила і виразність рідного слова. Роль цього засобу в початковій школі, де кожна зустріч з новим явищем навколишнього світу пробуджує в серцях дітей почуття захоплення, неможливо переоцінити" [6, с. 202], стверджує учитель. Сухомлинський порівнює слово з музикою, з живописом, із різцем майстра. Він вважає, що слово в руках вихователя є таким же могутнім засобом, як музичний інструмент в руках музиканта, як фарби в руках художника, як різець і мармур в руках скульптора: "Як без скрипки немає музики, без фарби і пензля – живопису, без мармуру й різця – скульптури, так без живого, трепетного, хвилюючого слова немає школи, педагогіки. Слово – це ніби місток, через який наука виховання переходить у мистецтво, майстерність", пише він у статті "Слово про слово" [7, с. 160]. "Словесне виховання", як сам його називав Сухомлинський у кількох своїх статтях, – це важка праця. Педагог різко критикує думку тих, хто вважав мову найлегшим предметом у школі, що її може викладати будь-хто, бо це ж не математика, називав це прикрою помилкою, бо насправді, зауважує педагог, "викладання мови – найважча справа. Викладати цей предмет повинні найздібніші й найталановитіші", оскільки, вважав учений, викладання мови є не просто передачею знань, практичних умінь, навичок. Це "передусім виховання. Виховання розуму, формування думки, копітке різьблення й ліплення найтонших рис духовного обличчя. Адже із думки й слова почалося становлення людини; мисль, втілена в слово, підняла нас над природою, над усіма речами й явищами, над епохами й століттями" [8, с. 1]. Слово тому є таким важливим засобом у навчанні й вихованні, вважає автор, що у слові він бачить душу, звичаї, традиції, радощі й болі народу – "всі його цінності, творені століттями" [там же, с. 1]. Викладання мови учений називає людинознавством, бо в слові поєднуються думки, почуття, ставлення людей до всього навколишнього світу, і суспільствознавством, бо в слові "закарбовані століття життя й боротьби народу, його мужність і слава, надії й сподівання" [там же].

Наголошуючи на чутливості до слова дітей, Сухомлинський застерігає і батьків, і вчителів зважувати кожне слово, сказане дитині. В усіх працях педагога наскрізною є думка про емоційність рідного слова, про його великі виховні можливості: " Мова, слово – то найтонший різець, здатний доторкнутися до найпотаємніших куточків людського серця. І якщо цим різцем ніхто не торкався серця дитячого, якщо, образно кажучи, воно знало тільки молоток і кирку, то марно сподіватися від дитини внутрішньої духовної вихованості – того, що ми називаємо розумовою й емоційною культурою. Без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури" [8, с. 2]. Однією з найскладніших педагогічних проблем, у якій поєднується навчання й виховання, Сухомлинський вважає чутливість дитини до того, що говорить учитель чи батько, чутливість до слова. Лихом шкільного й родинного життя, на його думку, є відсутність поваги до слова, "дрімуче мовне безкультур'я" [8, с. 2].

Не менш тривожно звучать слова великого учителя про недопустимість використання суржику у мовленні і школярів, і, на жаль, деяких учителів. Сухомлинський зазначає, що в школі діти вивчають рідну українську мову, російську й одну іноземну. Двома першими повинні володіти вільно, а іноземною – читати й перекладати зі словником, відповідати на деякі побутові питання. Однак, закінчуючи школу, діти не володіють ні рідною, ні російською, ні іноземною мовами, хоча й вчать їх у школі. З болем говорить про те, що якби навести приклад мови багатьох учнів, папір би згорів від сорому за таку мову, настільки вона забруднена. Користуватися сумішшю двох мов вважав одним з найтривожніших явищ загального педагогічного характеру: " Скалічена

мова – отупляє, оглуплює людину, зводить її мислення до примітива” [8, с. 2]. Так само різко виступив педагог проти нав’язування двох “рідних” мов. Про це у той час він наважився написати тільки в своєму записнику: “Дві рідні мови – це так само безглуздо, якби ми намагалися уявити, що одну дитину народили дві матері. У дитини є одна мати. Рідна. До смерті. До останнього подиху” [11, с. 6]. Учений занепокоєний тією ж проблемою, яка й сьогодні є актуальною для всіх учителів школи (початкової, середньої, вищої), коли мовлення наших дітей засмічене, коли навчання з мови у школі перетворилося на підготовку до ЗНО, де достатньо поставити галочки, а відповіді часто вгадуються. Як писав Сухомлинський, дитина не бачить світу через “кіптяві віконця”, бо мова, стверджує учений, “це лад мислення, це віконця, через які людина бачить світ. Що ж вона побачить, коли віконця у кіптяві, засновані павутинням, засиджені мухами” [там же]. Причини відставання багатьох учнів педагог вбачає саме в “убогій, примітивній мові в дитинстві, коли формується людина”, бо шлях боротьби за успішність лежить передусім через мовну культуру, а “мовна культура – це живодайний корінь культури розумової, усього розумового виховання, високої справжньої інтелектуальності” [там же, с.2-3]. Автор у своїх працях невпинно повторює тезу про те, що тільки любов до рідної мови може виховати справжню людину, громадянина України, наважується написати слова, за які можна було поплатитися не тільки кар’єрою, але й свободою, а то й життям: “Мова великого українського народу – це зірка першої величини на небосхилі щасливого братства народів Радянського Союзу. Духовне життя нашого братства стало б похмурим і сумним, якби ця зірка не те що погасла, а навіть примерхла” [8, с. 3], бо нею, наголошує педагог, створено неоціненні духовні багатства, а наступні покоління автор закликає поповнювати скарбницю духовних надбань нашого народу. Головним завданням учителів він вважає “виховувати в молоді любов до рідної мови...Хто ж не знає по-справжньому, а отже, й не любить рідної мови, той неук і в інших мовах [8, с. 3]. Сухомлинський доводить, що періодом найінтенсивнішого оволодіння рідною мовою є два-три останні дошкільні роки та два-три перші роки шкільного навчання, бо це є особливий період розумового розвитку дитини [8, с. 3]. Він стверджує, що мову треба спочатку полюбити, а потім вивчити: “Щоб любити – треба знати, а щоб проникнути в таку тонку й неосяжну, величну й багатогранну річ, як мова, треба її любити” [8, с. 3]. Виховувати в молоді любов до рідної мови називає загальнопедагогічною проблемою. Автор не просто виголошує тези, але й дає поради учителям, як і що зробити, “аби вихованці наші любили рідне слово”. Для цього необхідно, вважає Сухомлинський, одночасно робити багато речей. Це вивчення фольклору (народних пісень, співомовок, прислів’їв, казок тощо, все, що називається “пам’яттю народною”; це заняття “Двісті квіток рідної мови”, двісті бесід про “найвитонченішу й найбагатшу в світі красу – красу рідного слова” [8, с. 5]; це спільний альбом “Наше рідне слово”, який зберігається в школі, поки діти не закінчать її, а в кожній дитини є свій альбом з малюнками і словами. До речі, слова в ці альбоми діти записують звичайні, на перший погляд, такі, як *село, дуб, ліс, дим, лід, гора, колос, небо, сіно, липа, ясен; квіти, бузок, дощ, буря, вишня*; сюди ж записуються слова *тато, мама, дідусь, бабуся, братик, сестричка* тощо, далі слова *патріот, батьківщина*, до кожного слова дитина робить малюнок, над кожним словом повинна замислитися, зрозуміти його сенс і значення у власному житті; це “словесна скринька” у кожного учня з другого класу, в яку діти записують цікаві чи незрозумілі слова, а Сухомлинський потім пояснював їх значення або емоційне забарвлення. А в третьому й четвертому класах уже записувалися цілі звороти, фрази, речення, які сподобалися учневі [6, с. 194]; це “Кімната Казки”, до якої приходять малюки-дошкільники і молодші школярі. У Кімнату Казки приносяться не тільки казки, а й інші твори рідної літератури, а обстановка, у якій вони читаються, сприяє створенню казковості, таємничості, кращому засвоєнню відтінків рідного слова. Казці учений надавав великого значення, вважав, що “казка – благодатне джерело виховання любові до батьківщини, яке нічим не можна замінити...духовне багатство

народної культури, пізнаючи які, дитина пізнає серцем життя народу" [6, с. 177-178]; це "свято рідного слова", на яке запрошували найстарших людей села і які виконували роль журі (вирішували, хто найкраще з дітей прочитав вірш, оповідання чи казку, а нагородою переможцям завжди була книга [6, с. 199]; це "свято книги", яке проводилося щороку 31 серпня і на якому усі дарували один одному книжки. Це були як правило члени гуртків любителів книги, про яку учений пише в багатьох своїх працях. Педагог слідкував, щоб у кожній селянській сім'ї, де є дитина, була хоч невеличка бібліотека, це мінімум 150 книг а в деяких сім'ях – 400-500 книг, і якщо протягом місяця сім'я не поповнювала свою бібліотеку хоча б на одну книгу, вважав це тривожним явищем, бо "з книги починається самовиховання, індивідуальне духовне життя" [6, с. 200]. Уже тоді в Сухомлинського викликало тривогу витіснення книги іншими засобами інформації. У статті "Могутній вихователь" він пише: "З тривогою доводиться спостерігати, як в окремих школах книжку витісняють кінофільми, телевізор, вона відходить на друге місце. Хоч і не дивно, але це так: великим лихом багатьох шкіл стає якраз безкнижність...книжки мало читаються, стоять на полицях, мов скляні велетні...а школяр не знає іншого читання, крім підручника. Література – це людинознавство, а викладання, вивчення літератури – це музика душі, музика слова; а вчитель повинен бути тим митцем, який доносить звучання цієї музики до юного серця" [7, с. 495-496]. В іншій статті "Вчити вчитися" читаємо: "Тепер книжці доводиться змагатися з іншими джерелами інформації (кіно, телевізор, магнітофонні записи тощо). Першоджерелом завжди має бути книга. Самостійне читання" [7, с. 434]. Ще глибшою є думка про значення книги в праці "Гармонія трьох начал", де Сухомлинський стверджує: "На уроках треба робити дві речі: по-перше, давати учням певне коло знань; по-друге, дбати про те, щоб учні ставали все розумнішими й розумнішими. Ще одна грань думки як праці – уміння вчитися. Читання – дуже важливе й одне з наймогутніших умінь, якими дитина повинна оволодіти, щоб розумно працювати. Думка тільки тоді стає для маленької людини бажаною працею, коли вона вміє читаючи думати і думаючи читати. Без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці [7, с. 574], а в статті "Думки про шкільне виховання" звучить неначе підсумок: "щоб шкільним вивченням літератури не закінчилось, а тільки починалося духовне життя людини у світі книг" [7, с. 391]. Ще одним могутнім засобом пізнання Сухомлинський вважав спостереження за природою, яку вважав найкращим унаочненням до уроків. Для цього створювалися "зелені класи", яких у школі було декілька, де учні творили свої власні казки й оповідання, спостерігали за природою. Крім того, це й екскурсії в поле, у ліс, до пасіки, щоб побачити, як працюють люди в полі, як трудяться бджоли, як співає жайворонок. Учений писав: "Кожного тижня ми присвячували декілька уроків "подорожам до джерел думки і рідного слова – спостереженням". Це було безпосереднє спілкування з природою, без якої криниця розумових сил і нервової енергії дитини швидко б збідніла" [6, с. 121]. Природі як наочності, як урокам мислення присвячені "300 уроків мислення в природі". Праця "Школа і природа" присвячена темі єдності розумового виховання з одного боку, і виховання фізичного, трудового, морального, естетичного, емоційного – з другого. Василь Олександрович наголошує на тих проблемах, які й сьогодні не є вирішеними. Він наголошує на зміні якості інформації, постійно зростаючий її потік – "ось що прийшло у світ сучасного дитинства". Він вважає, що треба зважати на це, бо зараз дитина за п'ять хвилин може побачити у навчальному фільмі, як працює вулик, як росте квітка тощо. Але це не дасть дитині змогу самій зробити відкриття, як це дає спостереження за живою природою [7, с. 536]. У статті "Слово про слово" автор наголошує на значенні слова в житті дитини і в хвилини радості, і тоді, коли її серце "стискає сум". Слово у Сухомлинського тут виконує ще й психотерапевтичну функцію, бо воно "може створити красу душі, а може й спотворити її" [7, с. 167]. Педагог радить учителеві бути обережним із словами, надає великого значення як спостереженням за природою, за її красою, так і словесним образам – описам світанку, сходу й заходу

сонця тощо. Сухомлинський постає перед нами і як великий художник слова. Він пише: "Я не уявляю собі й виховання любові до природи без живого, трепетного слова. Люблю ходити з дітьми в поле теплими осінніми днями. Їх зачаровують не тільки краса природи, але й розповіді про неї" [7, с. 161.]. Ось кілька прикладів того, як автор користувався українським словом, оскільки найглибшим його переконанням було те, що слово має бути живим, емоційним, повинно вигравати різнобарвними кольорами: "лінія небосхилу оповивається фіолетовим серпанком. Щохвилини змінюється забарвлення горбів...найближча хвиля, що була строкатою, різнобарвною, грає-переливається червоними відблесками. Сіра хвиля стає рожевою, синя – темно-зеленою, бузкова – темно-фіолетовою, голуба – синьою...і всі хвилі горбів ніби пірнули в темно-фіолетове море. Тільки вершини їх ще червоніють. Сонце вже сховалось, а вершини ще грають позолотою. Коли ці вогники згаснуть, різка темрява вихлюпне з балок і ярів, розіллється по всьому простору". Це захід сонця. А ось учитель розповідає про небо на світанні, коментує те, що спостерігають учні: "...ви бачите кілька смужок: лілову, багрову, червоно-фіолетову, бірюзову, рожеву, голубу. І між ними – відтінки, переливи чудових сонячних барв. Смужка біля самого обрію – пурпурова. А там, де бірюзова смужка переходить у рожеву, ви бачите народження блакиті. Це колір неба в ясний сонячний день, про яке ми мріємо і співаємо пісні. Слова, які передають ці барви, такі ж красиві, як і те, що ми бачимо" [7, с. 166]. На таких уроках діти дізнаються, що таке зірниця, світова зоря, світанок; що вечірня зоря згасає; що "зоря займається" коли обрій починає світлішати; що зорі мерехтять, а вогонь горить, палає, блищить, жевріє, полум'яніє тощо [там же, с. 167]. З отаких слів створювався великий художній альбом "Скарбниця рідної мови", у якому було записано 1000 слів із "словесного моря української мови" – особливо поетичних слів з емоційним забарвленням, а кожному слову дитина присвячувала малюнок [8, с. 8]

Усе це може творити тільки справжній учитель, до якого Сухомлинський ставить дуже великі вимоги. Учителеві, його ролі в житті дитини присвячено багато праць, серед яких "Обережно: дитина", "Особлива місія", "Слово вчителя в моральному вихованні", "Народний учитель" та ін.: "Село починається зі школи; культура села починається з культури сільського учителя. Головна виховуюча сила в сільській школі – духовне багатство, знання, ерудиція, кругозір педагога" [7, с. 421]. Наголошуючи на дієвості слова, педагог застерігає: "...кожний прояв педагога повинен відбивати його особистість, його моральність, людяність, доброту, правдивість...З учителя починається, по суті, пізнання дитиною світу людини" [7, с. 330]. Тут же наголошується на значенні особистого прикладу учителя, у якого ніколи слово не повинно розходитися з ділом. У праці "Народження громадянина" Сухомлинський знову й знову повертається до глибоких думок з приводу того, яким має бути учитель, його ерудиція: "вчителю треба знати в десять, двадцять раз більше, ніж буде викладено на уроці, щоб вільно володіти матеріалом, вибирати з величезної кількості фактів найістотніші" [6, с. 398]. Але не тільки знання й ерудиція важливі для учителя початкових класів. Він повинен бути для дитини такою ж дорогою й рідною людиною, як мати [6, с. 15]. Як і Януш Корчак, Сухомлинський закликав учителя піднятися до духовного світогляду дитини, а не опускатися до нього. І звичайно, учитель має бути зразком для учня в усьому, тому педагог ставить високі вимоги і до культури мовлення вихователя й наставника, особливо це стосується вчителів рідної мови, на яких покладається місія не просто навчити мові, але й прищепити любов до рідного краю, шану до всього, що нас оточує, що збережено поколіннями наших предків. Учитель повинен виховати громадянина, який би бачив світ очима патріота. А цього можна досягти тільки через любов до рідного слова.

Отже, підсумовуючи короткий огляд творчості В. О. Сухомлинського, присвячений рідній мові, яку він вважав одним з наймогутніших засобів навчання й виховання дітей та молоді, зазначимо, що протягом усього життя учений майже в кожній своїй праці

закликав зробити духовним надбанням людини – дитини – усі ті цінності, які створив народ протягом віків. У першу чергу ці обов'язки покладав на учителів української мови та літератури. Вважав, що тільки на повазі й любові до рідного слова, до рідного народу, його культури, звичаїв, традицій можна виховати справжнього громадянина, патріота України.

Творчість ученого різнопланова, багатоаспектна, а більшість його думок є актуальними в наш час, потребують глибокого вивчення і втілення в життя.

Відкинувши обов'язкові в той час у працях "серпочки-молоточки", як говорив О. Довженко про необхідність вставляти в твори ідеологічні теми, бачимо великого патріота України, який на перше місце поставив дитину, її болі й радості, її щастя. "Школа радості" Сухомлинського далеко випередила сучасні шкільні реформи.

"Нехай у школі панують яскрава думка, живе слово і творчість дитини. На цих трьох китах повинен стояти весь зміст, весь характер духовного життя, розумового розвитку школярів" [7, с. 342]. Ці слова мають стати дороговказом нинішнім педагогам.

Використана література :

1. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАН України : Біографія В. О. Сухомлинського. – Режим доступу : <http://old.dnpp.gov.ua/id/341>
2. Державний Стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. – 37 с.
3. Концепція "Нова українська школа". Схвалена Кабінетом Міністрів України. Розпорядження від 14 грудня 2016 р. № 988-р.
4. Павко Анатолій, Курило Людмила. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського в інтелектуальних вимірах історії та сучасності. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна, 2016. Вип. 30. – С. 199-206.
5. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 рр. Затверджено Указом Президента України від 13 жовтня 2015 року, № 580/2015.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – Київ : Рад. школа, 1977. – 670 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 5. Статті. – Київ : Рад. Школа, 1977. – 639 с.
8. Сухомлинський В. О. Слово рідної мови // Укр. мова і літ. в школі. – 1968. – 12 груд. – С. 1-10.
9. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. – Київ : Рад. шк., 1988. – 310 с.
10. Сухомлинська О. В. У пошуках справжнього. В кн.: "Серце віддаю дітям" Нове прочитання. "Акта", видання 2012. – С. 5-22.
11. Сухомлинська О. В. Из записника В. О. Сухомлинського // Початкова школа. – № 10. – 1993. – С. 6.

References :

1. Derzhavna naukovo-pedahohichna biblioteka Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho NAN Ukrainy : Biohrafiiia V. O. Sukhomlynskoho. – Rezhym dostupu : <http://old.dnpp.gov.ua/id/341>
2. Derzhavnyi Standart pochatkovoї osvity. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 r. № 87. – 37 s.
3. Kontseptsiia "Nova ukrainska shkola". Skhvalena Kabinetom Ministriv Ukrainy. Rozporiadzhennia vid 14 hrudnia 2016 r. № 988-r.
4. Pavko Anatolii, Kurylo Liudmyla. Pedahohichni idei V. O. Sukhomlynskoho v intelektualnykh vymirakh istorii ta suchasnosti. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia pedahohichna, 2016. Vyp. 30. – S. 199-206.
5. Stratehiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016–2020 rr. Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 13 zhovtnia 2015 roku, № 580/2015.
6. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory. V 5-ty t. T. 3. Sertse viddaiu ditiam. Narodzhennia hromadianyna. Lysty do syna. – Kyiv : Rad. shkola, 1977. – 670 s.
7. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory. V 5-ty t. T. 5. Stati. – Kyiv : Rad. Shkola, 1977. – 639 s.
8. Sukhomlynskyi V. O. Slovo ridnoi movy // Ukr. mova i lit. v shkoli. – 1968. – 12 hrud. – S. 1-10.
9. Sukhomlynskyi V. O. Sto porad uchytelevi. – Kyiv : Rad. shk., 1988. – 310 s.
10. Sukhomlynska O. V. U poshukakh spravzhnoho. V kn.: "Sertse viddaiu ditiam" Nove prochyttannia. "Akta", vydannia 2012. – S. 5-22.
11. Sukhomlynska O. V. Iz zapysnyka V. O. Sukhomlynskoho // Pochatkova shkola. – № 10. – 1993. – С. 6.

Семеренко Г. В. Родной язык как средство обучения и воспитания в педагогической деятельности В. О. Сухомлинского.

В статье рассмотрена роль родного слова в процессе обучения и воспитания учеников начальной школы в наследстве В. О. Сухомлинского в контексте "Новой украинской школы", очерчены основные направления лингвистического образования в трудах ученого. Отражена роль украинского языка, книги и чтения как могучих средств всестороннего развития и воспитания школьников как настоящих граждан и патриотов Украины. Показана роль учителей украинского языка и литературы в воспитании учеников, систематизированы мероприятия, направленные на воспитание у детей любви к родному слову, раскрыто содержание концепции воспитания младших школьников.

Ключевые слова: родной язык, наше родное слово, языковая культура, художественная литература, культура чтения, воспитание патриота, языковое образование.

Semerenko G. V. The mother tongue as mean of teaching and education in pedagogical activity V. O. Sukhomlinskogo.

In the article the role of native word is considered in the process of teaching and education of students of initial school in the inheritance of V. O. Sukhomlinskogo in the context of "New Ukrainian school", outlined basic directions of linguistic education in labours of scientist. The role of Ukrainian is reflected, book and reading as mighty facilities of comprehensive development and education of schoolboys as real citizens and patriots of Ukraine. The role of teachers of Ukrainian and literature is rotined in education of students, measures, directed on education for the children of love to the native word, are systematized, maintenance of conception of education of junior schoolboys is exposed.

Keywords: the mother tongue, our native word, language culture, artistic literature, culture of reading, education of patriot, linguistic education.

УДК 378.147:364-781-053.2/5-056.2/.3

Тесленко В. В.

СПЕЦІАЛЬНА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНУ ПІДТРИМКУ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

У статті розглядається питання формування спеціальної професійної компетентності фахівців, які здійснюють соціально-педагогічну підтримку дітей з обмеженими можливостями. Розкривається загальна логіка реалізації змісту спеціальної професійної компетентності фахівців даного напрямку роботи. Пропонується створення відповідної цілісної функціональної моделі, у якій визначаються системні компоненти спеціальної професійної компетентності, підсистемні компоненти впливу на спеціальну професійну компетентність та фази управління цим процесом. У кінці аналізу зроблені відповідні висновки.

Ключові слова: спеціальна компетентність, діти з обмеженими можливостями, моделювання, функції, компоненти, гуманістичний підхід, професіоналізм, етика взаємин, самовдосконалення, перепідготовка.

Професійна компетентність, як пріоритетна характеристика спеціаліста знаходиться у фокусі пильної уваги педагогічної науки. Розробці теоретико-методологічних підстав підготовці майбутнього педагога, становлення його як компетентного спеціаліста-професіонала присвячена значна кількість наукових праць європейських, американських та вітчизняних учених. Аналіз досліджень, присвячених проблемі професійної компетентності педагога показує, що вони націлені на розробку основ формування педагогічної спрямованості, розвиток професійних і особистісних якостей педагога на організацію поетапного процесу самовиховання професійної компетентності, на встановлення кореляції між професійною готовністю й компетентністю. Інакше кажучи, спектр наукових досліджень проблеми професійної компетентності достатньо широкий, і